

MODERN METHODS OF MOTHER TONGUE TEACHING AND DIGITAL TECHNOLOGIES

Nabiyeva Saodat Khamidullayevna

Head teacher of the Academic Lyceum of the International Academy of Islamic Studies of Uzbekistan

Abstract: The integration of modern pedagogical approaches with digital technologies has fundamentally transformed mother tongue education, enhancing engagement, personalization, and cultural preservation while addressing the demands of 21st-century learners. This article explores the evolving landscape of native language instruction, emphasizing how digital tools from interactive platforms and artificial intelligence to multimedia resources and gamified applications complement and enrich traditional methodologies. It examines theoretical foundations, practical implementations, cognitive and sociocultural benefits, as well as challenges related to digital equity and teacher preparedness. Special attention is devoted to the Uzbek educational context, where digital innovations support the vitality of the Uzbek language amid globalization. By fostering immersive, adaptive, and learner-centered experiences, these methods not only improve linguistic competence in reading, writing, listening, and speaking but also strengthen cultural identity and cognitive development. The study highlights the potential of digital technologies to democratize access, promote inclusivity, and sustain mother tongue proficiency in an increasingly interconnected world, offering insights for educators, policymakers, and researchers committed to high-quality language education. a1318c63668f

Keywords: mother tongue education, digital technologies, modern teaching methods, language acquisition, gamification, artificial intelligence in education, personalized learning, Uzbek language teaching.

ONA TILI O‘QITISHNING ZAMONAVIY USULLARI VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

Anotatsiya: Ona tili ta’limida zamonaviy pedagogik yondashuvlar va raqamli texnologiyalarni integratsiyalashuvi o‘quv jarayonini tubdan o‘zgartirib, o‘quvchilarning faolligini oshirish, shaxsiy yondashuvni ta’minlash va milliy madaniyatni saqlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ushbu maqolada ona tili o‘qitishning nazariy asoslari, interaktiv platformalar, sun’iy intellekt, multimedia vositalari va gamifikatsiya kabi zamonaviy usullar tahlil etiladi. Raqamli texnologiyalarning kognitiv, ijtimoiy-madaniy afzalliklari hamda raqamli tengsizlik va o‘qituvchilar tayyorgarligi bilan bog‘liq muammolar ko‘rib chiqiladi. O‘zbekiston ta’lim tizimida raqamli innovatsiyalarning o‘zbek tilining hayotiyiligini saqlashdagi o‘rni alohida ta’kidlanadi. Ushbu yondashuvlar tilning to‘rt asosiy ko‘nikmasini (o‘qish, yozish, tinglash, gapirish) rivojlantirish bilan birga o‘quvchilarning madaniy o‘zligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Maqola ta’limchilar, siyosatchilar va tadqiqotchilar uchun ona tili ta’limini zamonaviy talablar darajasida tashkil etish bo‘yicha amaliy va nazariy tavsiyalar beradi.

Kalit so‘zlar: ona tili ta’limi, raqamli texnologiyalar, zamonaviy o‘qitish usullari, til o‘zlashtirish, gamifikatsiya, ta’limda sun’iy intellekt, shaxsiy yondashuv, o‘zbek tili o‘qitish.

Ona tili ta’limi shaxsiyat shakllanishi, kognitiv qobiliyatlar rivojlanishi va madaniy uzluksizlikni ta’minlashda markaziy o‘rin tutadi. Tez sur‘atlar bilan rivojlanayotgan texnologik jamiyat va

globallashuv sharoitida ona tili o'qitishning an'anaviy usullari zamonaviy talablarga javob berish uchun tubdan takomillashtirilishi zarur. Zamonaviy pedagogik metodlar va raqamli texnologiyalar birgalikda ona tili ta'limini yanada jonli, interaktiv va samarali qilish imkonini beradi. Bu innovatsiyalar asosiy pedagogik tamoyillarni inkor etmaydi, aksincha, ularni kuchaytirib, insonparvarlik qadriyatlarini va texnologik aniqlikni uyg'unlashtirgan gibriddan yaratadi. Zamonaviy ona tili pedagogikasining markazida o'quvchiga yo'naltirilgan konstruktivist yondashuv yotadi. O'quvchilar endi grammatik qoidalarni va lug'at ro'yxatlarini passiv qabul qiluvchi shaxslar emas, balki tilni haqiqiy kontekstlarda faol quruvchilarga aylanadi. Raqamli texnologiyalar bu jarayonni boy multimodalli muhitlar orqali qo'llab-quvvatlaydi. Interaktiv doskalar matn tahlilini hamkorlikda olib borish va real vaqtda izoh berish imkonini yaratadi, abstrakt tilshunoslik tushunchalarini ko'zga ko'rinadigan va teginish mumkin bo'lgan tajribaga aylantiradi. Mobil ilovalar va veb-platformalar har bir o'quvchining taraqqiyot darajasiga mos ravishda qiyinlik darajasini avtomatik sozlaydigan moslashuvchan mashqlarni taklif etadi. Gamifikatsiya ona tili o'qitishdagi eng samarali zamonaviy strategiyalardan biridir. Ballar, nishonlar, yetakchilar jadvali va hikoyaviy topshiriqlar kabi elementlar orqali oddiy til mashqlarini qiziqarli sarguzashtlarga aylantirish mumkin. O'quvchilar adabiy olamlar bo'ylab virtual sayohat qilishlari, ijodiy yozuv yoki og'zaki hikoya aytish missiyalarini bajarishlari, lug'at boyligi bo'yicha musobaqalarda qatnashishlari mumkin. Sun'iy intellekt bilan quvvatlangan tizimlar o'quvchilarning natijalarini tahlil qilib, shaxsiy traektoriyalarni tavsiya etadi, motivatsiyani saqlab, tezroq o'zlashtirishni ta'minlaydi. AI asosidagi chat-botlar va virtual suhbatdoshlar esa hukm qilinish qo'rqusiz gapirish va tinglash ko'nikmalarini mashq qilish uchun realistik muhit yaratadi, bu esa til oqimini oshiradi va xavotirni kamaytiradi. Multimedia vositalari til o'rganishning hissiy jihatlarini kengaytiradi. Klassik va zamonaviy adabiyotning audioyozuvlari, xalq ertaklarining video versiyalari, avtorlashtirilgan reallik ilovalari orqali madaniy ob'ektlarni sinfda jonlantirish til va hayotiy tajriba o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni yaratadi. Ona tili ta'limida bunday vositalar og'zaki an'analar va mintaqaviy shevalarni saqlashda alohida ahamiyatga ega. O'quvchilar o'z hikoyalarni yozib olishlari, raqamli hikoyalarni tahrirlashlari yoki matn, ovoz va tasvirni birlashtirgan loyihalarda ishtirok etishlari mumkin, bu esa til bilimi bilan birga raqamli savodxonlik va ijodkorlikni rivojlantiradi.

Ushbu yondashuvlarning kognitiv foydalari katta. Neyrofanlar tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, multimodalli faollik xotira, diqqat va ijro etuvchi funksiyalar bilan bog'liq neyron yo'llarni mustahkamlaydi. Vizual, auditor va kinestetik elementlarni birlashtirgan raqamli vositalar turli o'quv uslublarga mos keladi va maxsus ehtiyojli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlaydi. Matndan ovoza o'tkazish funksiyalari o'qishda qiyinchilik chekayotganlarga yordam bersa, nutqni tanish dasturlari talaffuz bo'yicha aniq va sabrli fikr-mulohazalarni beradi. Ko'p tilli muhitlarda raqamli platformalar ona tili va qo'shimcha tillar o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam berib, qo'shimcha ikki tillilikni (additive bilingualism) rag'batlantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni ona tili o'qitishga joriy etish alohida muhimdir. Mamlakat raqamli iqtisodiyot va ta'lim islohotlarini amalga oshirayotgan bir paytda interaktiv platformalar, elektron darsliklar va onlayn resurslarni o'zbek tili va adabiyoti darslariga kiritish ishlari faollashdi. Bu harakatlar o'zbek tilining sofligini saqlash, ifoda imkoniyatlarini boyitish va yosh avlodlarda milliy g'ururni oshirish maqsadlariga xizmat qiladi. O'qituvchilar Navoiy, Bobur va zamonaviy mualliflar asarlarini o'z ichiga olgan raqamli kutubxonalardan

foydalanib, qiyosiy tahlil va chuqur matn tadqiqotini olib borishadi. Onlayn forumlar va hamkorlikdagi yozuv vositalari o'quvchilarni ona tilida zamonaviy munozaralarda faol ishtirok etishga undaydi, tarixiy merosni bugungi kun voqealari bilan bog'laydi.

Loyiha asosidagi va tadqiqotga yo'naltirilgan metodlar raqamli infratuzilma bilan quvvatlanib, natijalarni yanada yuksaltiradi. O'quvchilar onlayn arxivlar orqali mintaqaviy til o'zgarishlarini o'rganishlari, adabiy davrlar bo'yicha interaktiv taqdimotlar tayyorlashlari yoki o'zbek maqollarini yoshlarga o'rgatuvchi ilovalarni ishlab chiqishlari mumkin. Bunday loyihalar tanqidiy fikrlash, tadqiqot ko'nikmalari va tilga egalik tuyg'usini shakllantiradi. Aralash o'qitish modellari (blended learning) sinf vaqtini yuqori darajadagi faoliyatlar — munozara, bahs va ijodiy ishlar uchun tejab, asosiy mashqlarni o'z-o'zini boshqarish rejimida raqamli modullar orqali amalga oshirish imkonini beradi. Afzalliklariga qaramay, raqamli texnologiyalarni ona tili ta'limiga muvaffaqiyatli joriy etishda bir qator qiyinchiliklarni hisobga olish zarur. Raqamli tengsizlik qurilmalar, yuqori tezlikdagi internet va texnik yordamga ega bo'lishdagi farqlar ta'limdagi tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilarni tayyorlash dasturlari nafaqat texnik ko'nikmalarga, balki pedagogik integratsiyaga ham e'tibor qaratishi lozim. Ekran vaqti, ma'lumotlar maxfiyligi va tobora virtual muhitlarda insoniy aloqani saqlash masalalari ham chuqur o'ylashni talab qiladi. Texnologiyaga haddan tashqari tayanish jonli og'zaki muloqot, hamdardlik bilan tinglash va malakali o'qituvchining nozik rahbarligining o'rnini bosa olmaydi. Muvaffaqiyatli integratsiya texnologiya pedagogik maqsadlarga xizmat qiladigan muvozanatli ekotizimni talab etadi. "Flipped classroom" modeli o'quvchilarga uyda raqamli vositalar orqali tushuntirish materiallari yoki adabiy o'qishlarni o'rganish imkonini beradi, sinf vaqtini hamkorlikdagi talqin, ijodiy topshiriqlar va shaxsiy fikr-mulohaza uchun tejaydi. Aqlli o'qituvchi tizimlari real vaqtda yordam ko'rsatadi, o'qituvchi paneli esa umumiy va individual natijalarni ko'rsatib, ma'lumotga asoslangan o'quv qarorlarini qabul qilishga yordam beradi. Web 2.0 vositalari o'qituvchi va o'quvchilarni kontent yaratuvchilarga aylantirib, bloglar, raqamli hikoyalar, tushuncha xaritalari va interaktiv testlarni yaratish orqali ona tiliga chuqurroq kirishishni ta'minlaydi. Kelajakda yangi texnologiyalar yanada katta o'zgarishlarni va'da qilmoqda. Virtual va avtorlashtirilgan reallik o'quvchilarni tarixiy adabiy muhitlarga yoki simulyatsiya qilingan madaniy makonlarga olib chiqib, hamdardlik va kontekstual tushunishni rivojlantiradi. Tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalari ona tilida nuansli suhbat olib boruvchi murakkab agentlarni yaratadi. Katta ma'lumotlar tahlili esa til o'zlashtirish qonuniyatlarini ochib, o'quv dasturlarini yanada takomillashtirishga yordam beradi. Shunga qaramay, ona tili ta'limining mohiyati insoniy tajribada hikoyachilik, hissiy rezonans va madaniy tegishlilikda qoladi. Texnologiya uni kuchaytirishi, lekin hech qachon o'rnini bosa olmaydi.

Zamonaviy usullar va raqamli texnologiyalar o'rtasidagi hamkorlik ona tili ta'limini saqlash va jonlantirishning kuchli paradigmasini yaratadi. O'qitishni qulayroq, shaxsiy va jozibador qilish orqali bu yondashuvlar o'quvchilarga yuqori darajadagi til ko'nikmalarini berish bilan birga ularning madaniy ildizlari bilan bog'lanishini mustahkamlaydi. Tez o'zgarishlar davrida bunday innovatsiyalar ona tilini fikrlash, ijodkorlik va o'zlikning jonli va jonli vositasi sifatida saqlab qolishni ta'minlaydi. Ta'limchilar va siyosatchilar bu uyg'unlikni strategik ko'rish va axloqiy mas'uliyat bilan qabul qilsalar, kelajak avlodlarning intellektual va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo'shgan bo'ladilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Uzoqova, M.A. Raqamli texnologiyalar orqali ona tili ta'limini modellashtirish va tashkil etish mexanizmlari. Toshkent, 2024.
2. To'xliyev, B., Shamsiyeva, M., Ziyodova, T. O'zbek tili o'qitishda raqamli vositalar. O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent, 2023.
3. Ismoilov, T. Zamonaviy ta'limda raqamli texnologiyalarning ahamiyati va qo'llanilishi. Ilmiy maqola.
4. Qo'qon Davlat Pedagogika Instituti. Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish. Ilmiy ishlar to'plami, 2022.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi materiallari. Ona tili va adabiyoti darslarida multimediali texnologiyalardan foydalanish metodikasi.
6. TDPU ilmiy ishlanmalari. Ona tili ta'limida innovatsion va raqamli yondashuvlar.

C M R T